

«Оториноларингологія»

Типова програма вступу до аспірантури

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Оториноларингологія - вивчає морфологію, фізіологію, патологію вуха, носа, глотки, верхніх дихальних шляхів та суміжних з ними органів і анатомічних утворень.

Оториноларингологія - хірургічна спеціальність. Оториноларингологи виконують складні клінічні обстеження, маніпуляції, являються піонерами мікрохірургії. В наш час велика кількість хірургічних втручань на вусі, гортані виконується за допомогою мікроскопа. Широко використовується телевідео-ендоскопічна хірургія порожнини носа і біляносових пазух.

Уява про локальне ураження ЛОР органів давно зазнала краху. Відомо, що хронічний тонзиліт являється причиною десятків різних захворювань. Велика кількість людей (біля 15% від загальної кількості хворих) потребує консультативної та лікувальної допомоги оториноларингологів.

Оториноларингологія вивчає фізіологію і патологію слухового, вестибулярного, нюхового аналізаторів без нормальної діяльності яких знижується працездатність, порушується моральний стан людини. Завдяки слуховому аналізатору формується мовлення, яке є складовою діяльності другої сигнальної системи.

З іншого боку грамотний лікар будь-якої спеціальності повинен знати, що патологія внутрішніх органів різних систем організму (гіпертонічна хвороба, атеросклероз, остеохондроз шийного відділу хребта) можуть провокувати кохлеарно-вестибулярні розлади. Гострі інфекційні захворювання (кір, скарлатина, дифтерія) і ураження системи крові (інфекційний мононуклеоз) можуть призвести до розвитку ангіни і т.д. і т.п.

Виходячи з вищевикладеного визначається мета предмету:

а) оволодіти методами діагностики, лікування та профілактики ЛОР-хвороб, насамперед найбільш розповсюджених.

б) дати чітке уявлення про складні взаємовідносини різних систем організму (в тому числі аналізаторів, рецептори яких розташовані в ЛОР органах);

в) розробити завдання, методики для поглиблення знань з оториноларингології та їх трансформації в уміння під час практичних занять.

Програма побудована з урахуванням інтеграції знань-умінь, які набуті раніше на теоретичних і клінічних кафедрах.

Кіпцеві цілі дисципліни

- інтерпретувати клінічну анатомію, фізіологію та методи дослідження ЛОР-органів;

- визначати етіологічні та патогенетичні фактори ЛОР-хвороб;

- ставити попередній діагноз найбільш розповсюджених ЛОР-хвороб;

- визначати тактику лікування хворого при найбільш розповсюджених хворобах вуха, горла і носа;

- діагностувати та надавати невідкладну медичну допомогу хворим з ЛОР-патологією;

- використовувати основні принципи профілактики ЛОР-хвороб.

2. Програма вступу до аспірантури

Частина 1. Введення в спеціальність, ендоскопічні методи дослідження ЛОР-органів. Клінічна анатомія, фізіологія, методи дослідження ЛОР-органів.

Конкретні цілі:

- Знати клініко-анатомічні особливості будови зовнішнього, середнього та внутрішнього вуха у аспекті топографічних взаємовідносин з оточуючими анатомічними утвореннями: порожниною черепа, органами шиї, щелепно-лицевої ділянки, верхніми дихальними шляхами.
- Трактувати фізіологічні аспекти звукопровідної, звукосприймаючої, вестибулярної функцій на підставі знань з біологічної фізики, фізіології.
- Пояснювати фізіологічні основи методів дослідження слухового та вестибулярного аналізаторів.
- Інтерпретувати дані акуметрії, аудіометрії, імпедансометрії, вестибулометрії та рентгенологічних досліджень і КТ скроневої кістки.
- Визначити основні анатомо-топографічні та важливі клінічні моменти будови верхніх дихальних шляхів та стравоходу на підставі знань з анатомії, гістології, патоморфології.
- Представити фізіологічні аспекти дихальної, захисної, голосоутворюючої функцій, базуючись на інтерпретації знань з мікробіології, вірусології та імунології, патофізіології, пропедевтики внутрішньої медицини.
- Визначити місце оториноларингології в системі медичних знань, основні етапи розвитку оториноларингології як науки.
- Навчитися володіти лобним рефлексом.
- Проводити передню і задню риноскопію, мати уяву про відеоендоскопічне дослідження носа та приносових пазух.
- Проводити орофарингоскопію, ротацію піднебінних мигдаликів.
- Мати уяву про пряму та непряму ларингоскопію, фіброскопію, трахеобронхоскопію, езофагоскопію, мікроларингоскопію.
- Проводити отоскопію, мати уяву про мікроотоскопію.

Тема 1. Введення у спеціальність. Ендоскопічні методи дослідження ЛОР-органів.

Визначення спеціальності оториноларингології як клінічної і профілактичної дисципліни. Соціальна значимість оториноларингології.

Взаємозв'язок захворювань ЛОР- органів з патологією інших органів і систем.

Історія розвитку оториноларингології, її етапи, видатні вчені. Основні наукові проблеми, які розробляються відповідною кафедрою, історія ЛОР- кафедри.

Завдання викладання отоларингології у вищих навчальних закладах. Значення отоларингології у формуванні світогляду лікаря.

Оволодіння пошукачами практичними навичками: користування лобним рефлексом, проведення риноскопії, орофарингоскопії, отоскопії, дослідження прохідності слухової труби.

Ендоскопічні методи дослідження глотки, гортані трахеобронхіального дерева, стравоходу.

Тема 2. Клінічна анатомія, фізіологія, методи дослідження зовнішнього та середнього вуха.

Анатомічні утворення, які відносяться до звукопровідного апарату. Анатомія і функція вухної раковини. Будова стінок зовнішнього слухового проходу, його функції, анатомічні утворення, що межують з ними.

Барабанна перетинка, її відділи, шари, анатомічні утворення. Схематичний малюнок барабанної перетинки.

Трасформаційна і екрануюча функції барабанної перетинки, їх механізм.

Анатомічні утворення середнього вуха.

Стінки барабанної порожнини, їх будова і топографія.

Анатомія і функція слухової труби, дослідження її барофункції. Будова вторинної барабанної перетинки. Типи сосковидних відростків, Групи повітроносних клітин, їх значення в розповсюдженні запальних процесів.

М'язи середнього вуха, їх функції.

Особливості будови зовнішнього і середнього вуха у дітей раннього віку.

Тема 3. Клінічна анатомія, фізіологія, методи дослідження звукового аналізатора.

Анатомічні утворення звукового аналізатора.

Будова кісткової і перетинчастої завитки, основної мембрани.

Будова кортієвого (спірального) органу. Механізм звукосприйняття.

Провідні шляхи і центральні відділи звукового аналізатора.

Теорії слуху: резонансна теорія Гельмгольца (її підтвердження у клініці та експерименті – дослідження Л.А.Андрєєва), гіпотези Бекеші, Лазарева, Ухтомського.

Дослідження слуху розмовною та шепітною мовами (слова, цифри).

Дослідження слуху камертанами (досліди Рінне, Вебера, Швабаха, Желле), їх значення в диференційній діагностиці уражень звукопровідного та звукосприймального апаратів.

Слуховий паспорт, його аналіз та заключення.

Основні види аудіограм: тональна порогова (в тому числі шумова), надпорогова, мовна, іграшкова.

Дослідження слуху методом імпендансометрії.

Тема 4. Клінічна анатомія, фізіологія та методи дослідження вестибулярного аналізаторів.

Будова кісткового, перетинчастого лабіринтів.

Будова ампулярного та отолітового апаратів.

Провідні шляхи вестибулярного аналізатора.

Адекватні подразники ампулярного та отолітового апаратів.

Групи рефлексів, що виникають при подразненні вестибулярного апарату.

Закономірності ністагму (досліди Евальда, “залізні” закони В.Г.Воячека.

Види і характеристики ністагму.

Дослідження ністагму – спонтанного, постобертowego, калоричного, пресорного.

Дослідження отолітової реакції за В.Г.Воячеком.

Дослідження чутливості отолітового апарату до кумуляції – подразнення на чотириштанговій гойдалці К.І.Хілова.

Диференційна діагностика ураження вестибулярного апарату і мозочка.

Тема 5. Клінічна анатомія, фізіологія та методи дослідження носа та навколо носових порожнин.

Будова зовнішнього носа. Порожнина носа, структура його стінок. Кровопостачання і іннервація носа.

Клініко-топографічні особливості будови решітчастого лабіринту, верхньощелепної, лобної, клиноподібної пазух та оточуючих анатомічних утворень.

Особливості будови носової системи у дитячому віці.

Функції носової системи: дихальна, захисна, нюхова і резонаторна.

Дослідження носового дихання, нюхової, мукоциліарної, секреторної функцій слизової оболонки носа.

Методи рентгенологічного дослідження порожнини носа і приносних пазух. Неіонізуючі методи дослідження.

Пункційні методи дослідження приносних пазух.

Фізіологія носа (функції носа). Активні та пасивні бар'єри носа.

Будова та топографія дихальної ділянки носа.

Будова та топографія нюхової ділянки носа.

Будова нюхового аналізатора. Механізм збудження нюхових клітин (теорії нюху).

Кровообіг стінок носової порожнини, зона Кисельбаха.

Методи дослідження (огляд зовнішнього носа та його порожнини, дослідження дихальної та нюхової функції).

Клінічна анатомія верхньощелепної пазухи.

Клінічна анатомія лобної пазухи.

Клінічна анатомія гратчастої пазухи.

Клінічна анатомія основної пазухи.

Вікові аспекти розвитку біляносових пазух.

Методи дослідження приносних пазух (діафаноскопія, пункції, рентгенографія, томографія, термографія, ехолокація).

Тема 6 Клінічна анатомія, фізіологія та методи дослідження глотки, гортані, трахеї, бронхів, стравоходу.

Анатомічна будова носоглотки, ротоглотки, гортаноглотки. Заглотковий простір. Будова піднебінних мигдаликів. Функції глотки. Функції лімфоаденоїдного глоткового кільця.

Топографія гортані. Хрящі, суглоби та зв'язки гортані. Групи м'язів гортані. Анатомічні особливості поверхів гортані. Іннервація гортані, її клінічне значення. Функції гортані.

Будова трахеї. Відділи трахеї і її топографо-анатомічні зв'язки. Структура бронхів. Кровообіг, лімфовідтік та іннервація трахеобронхіальної системи.

Будова стравоходу, кровообіг, іннервація. Відділи стравоходу і їх топографія. Анатомо-фізіологічні звуження стравоходу.

Функції трахеї, бронхів. Фізіологічні функції стравоходу.

Частина 2. Захворювання вуха.

Конкретні цілі:

- *Знати основні клінічні прояви захворювань вуха.*
- *Розуміти причини та механізми розвитку захворювань вуха та виникнення їх ускладнень.*
- *Створювати схеми діагностики та лікування типових випадків при захворюваннях вуха та запропоновувати плани лікувальних заходів у залежності від клінічного перебігу патологічного процесу.*
- *Аналізувати та інтерпретувати результати клінічних та лабораторних методів дослідження вуха.*
- *Створювати диференційно-діагностичні критерії основних клінічних проявів захворювань вуха.*
- *Мати уяву про засоби слухопротезування у залежності від характеру порушення слухової функції.*
- *Оцінювати прогноз щодо одужання та відновлення слухової та вестибулярної функцій у хворих з патологією вуха.*

Тема 1. Захворювання зовнішнього та середнього вуха. Гострий гнійний середній отит. Мастоїдит. Антромастоїдотомія.

Зовнішній отит (фурункул, дифузне запалення зовнішнього слухового проходу), отомікоз, бешиха, перихондрит, екзема, отгематома, сірчана пробка. Етіологія, патогенез, клінічні симптоми, методи лікування захворювань зовнішнього вуха. Методи видалення сірчаної пробки та сторонніх тіл.

Шляхи проникнення інфекції у середнє вухо. Стадії розвитку захворювання, клініка, діагностика. Оцінка даних отоскопії у хворих з гострим запаленням середнього вуха, рентгенографії скроневиx кісток за Шюллером, КТ і МРТ-дослідження вуха. Обґрунтування діагнозу, вибір раціональної лікувальної тактики у залежності від стадії захворювання. Показання до парацентезу. Техніка парацентезу.

Особливості перебігу гострого гнійного запалення середнього вуха при інфекційних захворюваннях та у дитячому віці. Наслідки захворювання.

Мастоїдит: етіологія, патогенез, класифікація, клініка типових форм. Диференційний діагноз гострого гнійного середнього отиту, мастоїдиту з зовнішнім отитом. Принципи лікування (консервативне і хірургічне) у залежності від стадії мастоїдиту. Показання до антромастоїдотомії. Атипові форми мастоїдитів. Профілактика.

Тема 2. Хронічні гнійні середні отити, лабіринтити. Сануючі та слуховідновлюючі операції вуха.

Роль захворювань верхніх дихальних шляхів, імунологічного стану організму та алергічного фактора у генезі хронічного гнійного середнього отиту. Обов'язкові ознаки хронічного отиту, мезотимпаніт та епітимпаніт, холестеатома, диференційна діагностика.

Основні принципи консервативного і хірургічного лікування мезо- і епітимпаніту. Показання до радикальної операції на вусі, її етапи. Показання до слуховідновлюючих операцій. Тимпанопластика. Етапи та типи (за Вульштейном). Використання різноманітних матеріалів для відновлювання дефектів барабанної перетинки та слухових кісточок (ауто-гомо- та алотрансплантати).

Лабіринтит. Шляхи проникнення інфекції до внутрішнього вуха. Клінічні форми (обмежений, дифузний, серозний, гнійний, некротичний лабіринтити), діагностика, лікування.

Тема 3. Отогенні внутрішньочерепні ускладнення.

Отогенні внутрічерепні ускладнення.

Шляхи проникнення інфекції із середнього і внутрішнього вуха в порожнину черепа, етапи її розповсюдження, патогенез.

Екстрадуральний, субдуральний абсцеси. Отогенний менінгіт, диференційна діагностика. Симптоми і стадії розвитку отогенних абсцесів мозку та мозочку. Тромбоз сигмовидного синуса. Отогенний сепсис. Основні клінічні ознаки, сучасні методи діагностики.

Основні принципи лікування отогенних внутрішньочерепних ускладнень. Невідкладна хірургічна допомога та інтенсивна консервативна терапія.

Тема 4. Негнійні захворювання вуха.

Гострий та хронічний катар середнього вуха, ексудативний середній отит - причини, значення алергії і дисфункції слухової труби у генезі захворювання. Дані отоскопії, дослідження слухової функції. Методи консервативного і хірургічного

лікування: тимпанопункція, міринготомія, шунтування, лазерне дренивання барабанної порожнини.

Сенсоневральна приглухуватість – етіологічна класифікація, патогенез, комплексна діагностика, дані акуметрії, сучасні методи консервативного лікування. Профілактика захворювань слухового нерва.

Отосклероз – патоморфологічні зміни у скроневої кістці, клінічні симптоми, дані акуметрії та вестибулометрії. Принципи консервативного і хірургічного лікування.

Хвороба Мен'єра, патогенез, консервативна терапія, показання до хірургічного лікування. Операції на нервах барабанної порожнини, дренивання ендолімфатичного мішка, лабіринтектомія.

Основи реабілітації глухих і слабочуючих хворих. Електродне протезування завитки. Різновиди слухопротезування.

Профілактика порушень слуху. Значення сурдологічних центрів в диспансеризації хворих із захворюваннями вуха.

Змістовий модуль 3. Захворювання верхніх дихальних шляхів.

Конкретні цілі:

- *Знати основні клінічні прояви захворювань верхніх дихальних шляхів.*
- *Знати сучасні класифікації захворювань носа, приносових пазух, глотки, гортані, трахеї, бронхів та стравоходу при виборі раціональної тактики лікування хворих.*
- *Розуміти причини та механізми розвитку захворювань верхніх дихальних шляхів та виникнення їх ускладнень.*
- *Створювати схеми діагностики та лікування типових випадків при захворюваннях верхніх дихальних шляхів та запропоновувати плани лікувальних заходів у залежності від клінічного перебігу патологічного процесу.*
- *Аналізувати та інтерпретувати результати клінічних та лабораторних методів дослідження носа, приносових пазух, глотки, гортані.*
- *Створювати диференційно-діагностичні критерії основних клінічних проявів захворювань верхніх дихальних шляхів.*
- *Оцінювати прогноз щодо одужання та відновлення функцій у хворих з патологією верхніх дихальних шляхів.*

Тема 1. Гострі захворювання глотки

Гострий фарингіт, клініка, лікування. Хронічний фарингіт і його форми. Вибір методу лікування у залежності від форми захворювання. Лептотрихоз.

Гострі первинні тонзиліти: катаральна, фолікулярна, лакуарна, виразково-плівчаста ангіни. Диференційна діагностика. Загальні принципи обстеження, лікування та профілактики.

Ускладнення ангін. Паратонзиліт, паратонзиллярний абсцес, латерофарингеальний абсцес, внутрішньомигдаликовий абсцес, аденофлегмона, розлита флегмона ший, тонзилогенний медіастиніт, тонзилогенний сепсис. Абсцестонзилектомія. Заглотковий абсцес.

Гострі вторинні тонзиліти: ураження мигдаликів при інфекційних захворюваннях (дифтерії, скарлатині, туляремії, черевному тифі) та при захворюваннях системи крові (інфекційному мононуклеозі, агранулоцитозі, аліментарно-токсичній алейкії, лейкозах). Характерні зміни формули крові. Методи лікування.

Тема 2. Хронічні захворювання глотки

Хронічний тонзиліт: етіологія, патогенез, діагностика. Класифікація хронічного тонзиліту. Місцеві ознаки. Види декомпенсації. Приклади формулювання діагнозу.

Консервативні методи лікування. Показання до хірургічного лікування. Тонзилектомія.

Гіпертрофія глоткового, піднебінних і язикового мигдаликів, аденоїдит. Принципи лікування (консервативного та хірургічного). Показання і протипоказання до тонзилотомії, аденотомії.

Тема 3. Гострий та хронічний риніти.

Деформація зовнішнього носа і носової перегородки. Ринопластика.

Сикоз, екзема, бешиха, ринофіма, фурункул та карбункул носа, можливі ускладнення. Принципи лікування.

Гострі і хронічні риніти. Клінічні стадії. Принципи лікування. Диференційна діагностика гострого риніту, грипу, гострої респіраторної вірусної інфекції. Особливості клінічного перебігу гострого риніту у немовлят.

Основні форми хронічного риніту (катаральний, гіпертрофічний, атрофічний, вазомоторний), клініка, діагностика, лікування. Озена, етіологія, патогенез, клініка, методи лікування. Алергічні риніти. Сезонний алергічний риніт (поліноз, сінна лихоманка). Цілорічний алергічний риніт. Алергодіагностика в оториноларингології.

Тема 4. Синусити, орбітальні та внутрішньочерепні ускладнення.

Сучасні методи лікування захворювань носа.

Гострий і хронічний синуїт - патологоанатомічні зміни, класифікація, загальні і місцеві симптоми. Додаткові методи дослідження: рентгенографія, КТ, МРТ, термографія та інші. Лікування – консервативне і хірургічне.

Вікові особливості розвитку приносних порожнин, значення їх у патології ЛОР-органів у дітей. Зв'язок верхньощелепної пазухи з розвитком зубощелепної системи. Показання до операцій на приносних пазухах у дітей.

Риногенні орбітальні ускладнення. Реактивний набряк клітковини орбіти та повік, остеоперіостит орбіти, субперіостальний та ретробульбарний абсцеси, флегмона орбіти.

Риногенні внутрішньочерепні ускладнення. Шляхи проникнення інфекції в порожнину черепа. Екстрадуральний і субдуральний абсцеси, менінгіт, тромбоз печеристого і верхнього поздовжнього синусів.

Клініка ускладнень, принципи лікування.

Частина 4.

Невідкладна ЛОР-допомога.

Конкретні цілі:

- *Знати основні причини та клінічні прояви ургентних станів ЛОР-органів.*
- *Знати сучасні класифікації та види захворювань носа, приносних пазух, глотки, гортані, трахеї, бронхів та стравоходу, які потребують невідкладної допомоги.*
- *Розуміти патогенетичні механізми розвитку ургентних захворювань ЛОР-органів.*
- *Використовувати диференційно-діагностичні критерії основних клінічних проявів невідкладних ЛОР-станів для оцінки стану хворого.*
- *Аналізувати та інтерпретувати результати клінічних та лабораторних методів дослідження носа, приносних пазух, глотки, гортані, трахеї, бронхів та стравоходу при ургентних захворюваннях.*
- *Створювати алгоритми діагностичної та лікувальної тактики при травмах, кровотечах, сторонніх тілах ЛОР-органів.*
- *Засвоїти основні методи надання ургентної допомоги при травмах і кровотечах ЛОР-органів, сторонніх тілах верхніх дихальних шляхів, стравоходу та вуха.*
- *Оцінювати прогноз щодо одужання та відновлення функцій у хворих з ургентною ЛОР-патологією.*

Тема 1. Гострі та хронічні ларингіти, стенози гортані.

Гострий катаральний ларингіт. Гортанна ангіна, флегмонозний ларингіт, абсцес надгортанника, хондроперихондрит гортані. Гострий ларинготрахеїт у дітей: етіологія, патогенез, клінічна класифікація, клініка, принципи лікування, продовжена назотрахеальна інтубація. Дифтерія гортані.

Хронічний ларингіт: катаральний, гіпертрофічний, атрофічний. Різновиди обмежених форм гіперпластичних ларингітів. Етіологічні фактори гіпертрофічного ларингіту, варіанти захворювання (гіперкератоз, пахідермія, набряк Рейнке), клінічні прояви, можливі ускладнення. Передпухлинні хвороби гортані. Використання мікрохірургічної діагностики.

Принципи консервативного та хірургічного лікування. Мікрохірургічні втручання у порожнині гортані.

Професійні захворювання гортані і їх профілактика.

Склерома: етіологія, патоморфологічні стадії і клінічні форми. Методи верифікації склероми, додаткові методи обстеження. Лікування склероми (медикаментозне, дилатаційне, хірургічне).

Туберкульоз і вовчак носа: діагностика, лікування. Туберкульоз і вовчак гортані: діагностика, лікування.

Блокада верхнього гортанного нерва: показання, техніка виконання.

Сифіліс носа: діагностика, лікування. Сифіліс глотки і гортані: діагностика, лікування.

Диференційний діагноз склероми, туберкульоза, сифіліса верхніх дихальних шляхів.

Тема 2. Травми ЛОР-органів. Сторонні тіла ЛОР-органів. Носові кровотечі.

Діагностика травм носа і приносових пазух (пальпація, огляд, рентгенографія кісток носа в боковій проекції). Класифікація травм носа. Перша допомога при травмах.

Місцеві і загальні причини носових кровотеч. Місцеві і загальні засоби зупинки носових кровотеч. Техніка передньої і задньої тампонади носа. Методи зупинки кровотечі з зони Кісельбаха (припікання судин слизової оболонки, хірургічна зупинка носової кровотечі). Кровотечі з решітчастого лабіринту, методи їх зупинки.

Сторонні тіла ЛОР-органів, дихальних шляхів та стравоходу. Опіки стравоходу.

Різновиди сторонніх тіл вуха, симптоматика, особливості видалення. Механізм аспірації сторонніх тіл у дихальні шляхи. Вікові аспекти. Особливості клініки при сторонніх тілах гортані та трахеї, методи їх видалення. Клініка сторонніх тіл бронхів: період гострих респіраторних порушень, латентний період, період ускладнень. Різновиди стенозу бронхів: повний, частковий, вентильний. Рентгенологічне обстеження хворого. Феномен Гольцкнехта-Якобсона. Методи діагностики і видалення.

Симптоматика та ускладнення сторонніх тіл глотки і стравоходу. Клініка. Етапи обстеження хворого з підозрою на стороннє тіло глотки і стравоходу. Рентгенологічні та ультразвукові методи дослідження. Бокова рентгенографія шиї за Земцовим. Місце фіброезофагоскопії в діагностиці та лікуванні сторонніх тіл стравоходу. Показання до ригідної езофагоскопії. Методика проведення.

Ускладнення сторонніх тіл глотки та стравоходу (езофагіт, параезофагіт, абсцес стінки стравоходу, кровотеча, перфорація стінки стравоходу, флегмона шиї, медіастеніт). Колярна медіастінотомія.

Опіки стравоходу. Види опіків стравоходу. Характер некрозу при хімічному опіку кислотами, лугами. Патологоанатомічні та клінічні стадії опіків стравоходу. Клініка та

перша допомога при опіках стравоходу. Обсяг інфузійної терапії. Профілактика та лікування рубцевих стенозів стравоходу. Бужування стравоходу.

Тема 3. Пухлини та інфекційні гранульоми ЛОР-органів

Пухлини вуха: класифікації, стадії, діагностика, лікування.

Злоякісні пухлини носа і приносних пазух: стадії, діагностика (групи симптомів), лікування.

Рак, лімфоепітеліома, саркома глотки: стадії, діагностика, лікування.

Злоякісні пухлини гортані: стадії, класифікація за TNM. Клініка, особливості перебігу залежно від локалізації. Лікування: хірургічне, променеве, хіміотерапевтичне.

Юнацька фіброма (ангіофіброма): етіологія, гістологічна будова, особливості перебігу, клініка, діагностика, лікування.

Папіломатоз гортані: етіологія, діагностика (форми папілом), лікування (хірургічне, напівхірургічне, хіміотерапевтичне).

Лікування злоякісних новоутворень ЛОР-органів: хірургічне (назва операцій і показання до них), променеве (дози опромінення), хіміотерапевтичне (препарати, дози).

Фіброма гортані, вузлики голосових складок: причини виникнення, діагностика, лікування.

Додаткові методи дослідження при новоутвореннях ЛОР-органів (рентгенологічне, цитологічне, гістологічне).

Експертиза працездатності хворих з злоякісними новоутвореннями ЛОР-органів.

7.1. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ.

РОЗДІЛ I. Клінічна анатомія, фізіологія, методи дослідження ЛОР-органів.

1. Основні етапи розвитку оториноларингології як самостійної медичної дисципліни.
2. Історія розвитку оториноларингології на Україні.
3. Історія кафедри оториноларингології вузу.
4. Основні напрямки розвитку та досягнення сучасної оториноларингології.
5. ЛОР-органи і аналізатори людини, їх функціональне значення.
6. Клінічна анатомія зовнішнього вуха.
7. Клінічна анатомія барабанної перетанки. Особливості розташування і будови барабанної перетанки у дітей раннього віку.
8. Клінічна анатомія барабанної порожнини.
9. Стінки та поверхи барабанної порожнини.
10. Слухові кісточка та м'язи барабанної порожнини.
11. Клінічна анатомія сосковидного відростка. Типи будови сосковидного відростка. Вікові особливості.
12. Клінічна анатомія, фізіологія слухової труби. Особливості її будови у дитячому віці.
13. Клінічна анатомія завитки внутрішнього вуха.
14. Будова спірального органа. Адекватний подразник слухового аналізатора.
15. Механізм звукопроведення (повітряна, кісткова провідність).
16. Провідні шляхи слухового аналізатора.
17. Теорії звукосприйняття.
18. Клінічна анатомія присінка внутрішнього вуха.
19. Клінічна анатомія півколових каналів внутрішнього вуха.
20. Будова ампулярного рецептора. Адекватні подразники.

21. Будова отолітового апарату. Адекватні подразники.
22. Вестибулярні ядра та їх зв'язки.
23. Вестибулярні рефлекси.
24. Закони Евальдата закономірності ністагменої реакції.
25. Визначення прохідності слухових труб.
26. Дослідження слуху мовою та камертонами.
27. Тональна порогова та мовна аудіометрія.
28. Диференційна діагностика уражень звукопровідного та звукосприймаючого апаратів.
29. Спонтанні вестибулярні порушення.
30. Методи дослідження ампулярного рецептора (калорична, обертальна, пресорна проби).
31. Дослідження отолітової функції.
32. Клінічна анатомія зовнішнього носа.
33. Клінічна анатомія порожнини носа.
34. Клінічна анатомія бокової стінки носа.
35. Структура носової перегородки.
36. Кровопостачання та іннервація порожнини носа.
37. Вікові особливості розвитку приносних пазух.
38. Клінічне значення приносних порожнин. Клінічна анатомія верхньої щелепної пазухи.
39. Клінічна анатомія лобної пазухи.
40. Клінічна анатомія решітчастої пазухи.
41. Клінічна анатомія основної пазухи.
42. Клінічна фізіологія порожнини носа та приносних пазух.
43. Значення носового дихання для розвитку організму дитини. Методи дослідження носа та приносних пазух.
44. Клінічна анатомія глотки, її відділи.
45. Анатомія лімфаденоїдного глоткового кільця. Вікові особливості лімфаденоїдної тканини глотки.
46. Структура піднебінних мигдаликів, кровопостачання, іннервація.
47. Фізіологія лімфаденоїдного глоткового кільця.
48. Методи дослідження глотки.
49. Топографія гортані.
50. Хрящі та зв'язки гортані.
51. М'язи гортані.
52. Іннервація гортані.
53. Клінічна анатомія порожнини гортані.
54. Фізіологічні функції гортані.
55. Методи дослідження гортані у дорослих і дітей.
56. Анатомія стравоходу: топографія, стінки, фізіологічні звуження.

РОЗДІЛ 2. Захворювання вуха.

57. Гематома і перихондрит вушної раковини.
58. Сірчана пробка, клініка, методи видалення.
59. Зовнішній отит: форми, етіологія, клініка, лікування.
60. Гострий гнійний середній отит. Етіологія, патогенез, клініка.
61. Особливості перебігу гострого гнійного середнього отиту у дітей раннього віку.
62. Особливості перебігу гострого гнійного середнього отиту при інфекційних захворюваннях: грип, скарлатина, кір, туберкульоз.
63. Лікування гострого гнійного середнього отиту.

64. Лікування гострого гнійного середнього отиту у донерфоративній стадії. Показання та техніка парацентезу.
65. Гострий мастоїдит: визначення поняття, клініка, діагностика, лікування. Антромастоїдотомія.
66. Атипові форми мастоїдиту.
67. Ускладнення гострого гнійного середнього отиту.
68. Хронічне гнійне запалення середнього вуха: обов'язкові ознаки, класифікація.
69. Хронічний гнійний мезотимпаніт, клініка, методи лікування.
70. Хронічний гнійний епітимпаніт. Холестеатома. Діагностика, клініка, лікування.
71. Диференційна діагностика епітимпаніту і мезотимпаніту.
72. Консервативне лікування хронічного гнійного середнього отиту.
73. Види операцій на вусі при хронічних гнійних середніх отитах.
74. Лабіринтит: форми, клініка, лікування.
75. Шляхи та етапи розповсюдження інфекції з вуха у порожнину черепа.
76. Отогенні абсцеси мозку: клініка, лікування.
77. Синус тромбоз та отогенний сепсис: клініка, лікування.
78. Отогенний менінгіт: клініка та лікування.
79. Хвороба Мен'єра: етіологія, патогенез, клініка.
80. Лікування хвороби Мен'єра. Методи лікування гострої вестибулярної дисфункції.
81. Сенсоневральна приглухуватість: причини, клініка.
82. Лікування гострої і хронічної сенсоневральної приглухуватості.
83. Отосклероз: патогенез, клініка, сучасні методи хірургічного лікування.

РОЗДІЛ 3. *Захворювання верхніх дихальних шляхів.*

84. Фурункул носа, клініка, лікування.
85. Гострий нежить: етіологія, патогенез, клініка і лікування.
86. Гострий нежить» у немовлят.
87. Хронічні риніти: етіологія, патогенез, патологічна анатомія, класифікація.
88. Хронічний катаральний риніт: клініка, диференційний діагноз, лікування.
89. Хронічний гіпертрофічний риніт: клініка, диференційний діагноз, лікування.
90. Хронічний атрофічний риніт: клініка, диференційний діагноз, лікування.
91. Озена: клініка, диференційний діагноз, принципи лікування.
92. Вазомоторний риніт, алергічна форма: етіологія, клініка, лікування.
93. Вазомоторний риніт, нейровегетативна форма: етіологія, клініка, лікування.
94. Гематома та абсцес носової перегородки: клініка, лікування.
95. Викривлення носової перегородки, синехії та атрезії порожнини носа; клініка, лікування.
96. Класифікація гострих та хронічних синуїтів.
97. Загальні та місцеві ознаки гострих і хронічних синуїтів.
98. Гострий і хронічний етмоїдит: клініка, лікування.
99. Гострий гайморит: клініка, лікування.
100. Хронічний гайморит: форми, клініка, лікування.
101. Хронічний одонтогенний гайморит: клініка, діагностика, лікування.
102. Гострий і хронічний фронтит: клініка, лікування.
103. Гострий і хронічний сфеноїдит: клініка, лікування.
104. Хронічні поліпозні синуїти: етіологія, клініка, комплексне лікування.
105. Риногенні внутрішньочерепні ускладнення: шляхи проникнення інфекції, види ускладнень, принципи лікування.
106. Риногенні орбітальні ускладнення: шляхи проникнення інфекції, види ускладнень, принципи лікування.

107. Класифікація тонзилітів.
108. Катаральна ангіна: клініка, лікування.
109. Фолікулярна ангіна: клініка, лікування.
110. Лакунарна ангіна: клініка, диференційний діагноз, лікування.
111. Виразково-плівчаста ангіна: етіологія, клініка, лікування.
112. Вторинні ангіни.
113. Моноцитарна ангіна: етіологія, клініка, лікування.
114. Дифтерія глотки: клініка, диференційний діагноз.
115. Паратонзиліт і паратонзилярний абсцес: етіологія, класифікація, лікування.
116. Гострий тонзилогенний сепсис: клініка, лікування.
117. Заглотковий абсцес у дітей: клініка, лікування.
118. Аденоїдні вегетації: клініка, лікування.
119. Гіпертрофія піднебінних мигдаликів: клініка, лікування.
120. Хронічний тонзиліт: етіологія, патогенез, класифікація.
121. Місцеві ознаки хронічного тонзиліту.
122. Види декомпенсації хронічного тонзиліту, формулювання діагнозу.
123. Консервативне лікування хронічного тонзиліту.
124. Хірургічне лікування хронічного тонзиліту.
125. Лептотрихоз: клініка, лікування.
126. Гострий фарингіт: етіологія, клініка, лікування.
127. Хронічний фарингіт: етіологія, форми, клініка, лікування.
128. Гострий катаральний ларингіт: етіологія, клініка, лікування.
129. Гортанна ангіна: клініка, лікування.
130. Флегмонозний ларингіт: клініка, лікування.
131. Абсцес надгортанника: клініка, лікування.
132. Хондроперихондрит гортані: причини, клініка, лікування.
133. Гострий стенозуючий ларинготрахеїт у дітей: етіологія, патогенез, клініка.
134. Гострий стенозуючий ларинготрахеїт у дітей. Інтенсивна терапія.
135. Хронічний ларингіт: етіологія, форми, клініка.
136. Парези і паралічі гортані: причини, ларингоскопічна картина, принципи лікування.
137. Юнацька ашіофіброма носоглотки: клініка, діагностика, методи видалення.
138. Злоякісні пухлини носа та приносових пазух: діагностика, лікування.
139. Злоякісні пухлини глотки: локалізація, клініка, методи лікування.
140. Доброякісні пухлини гортані.
141. Папіломатоз гортані у дорослих і дітей.
142. Передракові захворювання гортані.
143. Рак гортані: етіологія, локалізація, клініка, стадії розвитку захворювання.
144. Принципи ранньої діагностики рака гортані.
145. Лікування рака гортані.
146. Хірургічне лікування рака гортані, його види, показання.
147. Склерома верхніх дихальних шляхів: етіологія, патанатомія, стадії, лікування.
148. Туберкульоз верхніх дихальних шляхів: клінічні проявлення, диференційний діагноз.
149. Сифіліс верхніх дихальних шляхів: особливості клінічного проявлення, диференційний діагноз.
150. Значення профілактичних оглядів і диспансеризації у профілактиці захворювань ЛОР-органів та їх ускладнень.

РОЗДІЛ 4. Невідкладна допомога при захворюваннях органів.

151. Сторонні тіла вуха, способи їх видалення.

152. Кровотеча з вуха.
153. Травми вуха, травматичний розрив барабанної перетинки. 154. Сторонні тіла носа. Засоби видалення. Риноліти.
155. Травми носа та приноскових пазух: класифікація, клініка, лікування .
156. Носові кровотечі: причини, симптоматика, методи зупинки. 1 57. Сторонні тіла глотки: клініка, лікування.
158. Стеноз гортані: визначення поняття, причини гострого та хронічного стенозу гортані.
159. Стадії стенозу гортані, принципи лікування (медикаментозне, продовжена інтубація, трахеотомія).
160. Трахеостомія: показання, її варіанти, техніка виконання.
161. Сторонні тіла стравоходу: клініка, діагностика, методи видалення.
162. Ускладнення сторонніх тіл стравоходу: клініка, лікувальна тактика. 163. Опіки стравоходу: причини, патанатомія, клінічні стадії.
- 164 . Перша допомога при опіках стравоходу.
165. Сторонні тіла дихальних шляхів: причини аспірації, анамнез, характеристика сторонніх тіл.
166. Сторонні тіла гортані: клініка, методи видалення у дорослих і дітей.
167. Сторонні тіла трахеї: клініка, методи видалення.
168. Сторонні тіла бронхів: види стенозів, клініка, методи видалення.

ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА ЛОР-ЗАХВОРЮВАНЬ (орієнтовні схеми).

Катаральний (ексудативний, секреторний) отит

Отогенна лікворея.
Крововилив в барабанну порожнину.
Зміщення в барабанну порожнину внутрішньої сонної артерії.
Високе розташування цибулини яремної вени.
Гломусна пухлина.
Адгезивний отит.
Кохлеарний неврит.

Гострий середній отит.

Катар середнього вуха.
Гострий зовнішній отит.
Латентний середній отит.
Рецидивуючий середній отит.
Гострі середні отити при деяких інфекційних захворюваннях (скарлатині, кіру, грипу, дифтерії, туберкульозу, тифах).
Бароотит.

Хронічні гнійні середні отити.

Ексудативний середній отит.
Туберкульозний хронічний середній отит.
Плаут-Венсанівський отит.
Новоутворення середнього вуха (рак, хемодектома).
Хронічний гнійний паротит.
Диференційний діагноз епі- і мезотимпаніта між собою.

Адгезивний отит.

Фіброзуєчий середній отит (тимпанофіброз).
Хронічний туботимпаніт.
Тимпаносклероз.
Отосклероз.
Нейросенсорна приглухуватість.

Отосклероз.

Нейросенсорна приглухуватість (неврит слухового нерва).
Недосконалий остеогенез (природжена генералізована кісткова дистрофія).
Адгезивний неперфоративний середній отит.
Тимпаносклероз.

Хвороба Меньєра.

Гострі і хронічні лабіринтити.
Отосклероз (з локалізацією отосклеротичного вогнища у внутрішньому вусі).
Пухлини VIII пари черепно-мозкових нервів (невриноми).
Церебральний арахноїдит задньої черепної ямки і мосто-мозочкового кута.
Вертебро-базиллярна недостатність, обумовлена остеохондрозом шийного відділу хребта.
Порушення церебральної гемодинаміки (транзиторні або гемодинамічні).
Вегето-судинна дистонія за гіпертонічним або гіпотонічним типом.

Лабіринтопатія.

Хвороба Меньєра
Лабіринтити.
Абсцес мозочка.
Пухлини мозочка.
Отосклероз.
Гіпертонічна хвороба.
Гіпотонія.
Порушення кровообігу в хребцьово-основній артерії.
Тромбоз задньої, нижньої мозочкової артерії.

Нейросенсорна приглухуватість.

Отосклероз.
Адгезивний неперфоративний середній отит.
Тимпаносклероз.
Пресбіакузіс.
Хвороба Меньєра (в ранньому періоді її розвитку).

Риніти.

А) Гострий катаральний (простудний) нежить.

Гострий травматичний нежить.
Дифтерія носа.
Враження слизової оболонки носа при грипі та інших вірусних захворюваннях.
Гострий нежить при скарлатині, коклюші, кіру, гонорейі та інших інфекційних захворюваннях;

Б) Хронічні риніти (диф.діагноз між ними).

Хронічний катаральний риніт.
Гіпертрофічні риніти (різноманітні форми)
Атрофічний риніт. Озена (смердючий нежить).

Ринопатії (алергічна, нейровегетативна форми).

Параназальні синуїти.

Отогенні синуїти.

Пневмосинус (пневмоцеле).

Кистовидне розтягнення біляносових пазух.

Остеомієліт лобної кістки і верхньої щелепи.

Флегмона слъозного мішка.

Невралгія (первинна) гілок трійчастого нерва.

Диференційний діагноз параназальних моносинуїтів між собою.

Гострі синуїти у дітей.

Гострий кон'юнктивит.

Гострий дакриоцистит.

Гострий дакриоаденіт.

Пневмоцелле гратчастого лабіринту.

Пухлина гратчастого лабіринту.

Гострий остиомієліт верхньої щелепи.

Ангіни.

А) Первинні ангіни (диф.діагноз між ними)

Катаральна, лакунарна, фолікулярна, флегмонозна, герпетична, виразково-плівчаста анагіна;

Б) Вторинні ангіни

Дифтерійна ангіна.

Ангінозна форма інфекційного мононуклеоза, ангіни при інших інфекційних захворюваннях.

Ангіна при агранулоцитозі.

Ангіна при аліментарно-токсичній алейкії.

Паратонзиллярний абсцес (тонзилогенний).

Одонтогенний паратонзиллярний абсцес.

Бешиха глотки.

Токсична форма дифтерії.

Гумозна інфільтрація м'якого піднебіння.

Правець (початкова форма).

Крововилив в білямигдаликову клітковину.

Пухлини глотки або шиї.

Аневризма сонної артерії.

Заглотковий (ретрофарингеальний) абсцес.

Запливні абсцеси при туберкульозному спондиліті.

Третична стадія сифіліса.

Аневризма висхідної глоткової артерії.

Абсцес бокового валика глотки.

Пухлини глотки.

Лордоз шийних хребців.

Хронічний тонзиліт.

Гіпертрофія піднебінних мигдаликів.

Хронічні фарингіти.

Фарингомікоз. Актиномікоз глотки.
Гиперкератоз мигдаликів (лептотрихоз).
Туберкульоз мигдаликів.
Первинний і третичний сифіліс.
Лейкози.
Новоутворення мигдаликів (рак, лімфоепітеліома).

Гіпертрофія лімфаденоїдної тканини носоглотки.

Інфільтрація лімфаденоїдної тканини носоглотки при лейкемії.
Заглотковий абсцес.
Злоякісні і доброякісні пухлини носоглотки (юнацька фіброма, рак тощо).
Хаональний поліп.
Викривлення перегородки носа, гіпертрофія задніх кінців нижніх раковин.
Атрезія хоан (одно або двобічна).
Сторонні тіла носа і носоглотки.
Сифілітичний нежить новонароджених.

Гіпертрофія язикового мигдалика. (флегмонозний ларингіт, абсцес гортані)

Гортанна ангіна.
Хондроперихондрит.
Рожисте запалення гортані,
Дифтерія гортані.
Туберкульоз гортані.
Кіста гортані.
Склерома гортані.
Рак гортані.

Хронічний гіперпластичний ларингіт.

Рак гортані.
Туберкульоз гортані.
Враження гортані при склеромі.
Сифіліс гортані.
Явища несправжнього стенозу при уремії.
Стенози гортані, викликані психогенною реакцією або емоційним збудженням.
Закупорка орофарингса розслабленим (запавшим) язиком.
Патологічні процеси (поліомієліт, травми черепа тощо), що супроводжуються бульбарними паралічами і як наслідок – клінічною картиною стенозу.
Гіперсекреторно-фарингеальний синдром.
Синдром глоткового кляпа.

Сторонні тіла гортані, трахеї, бронхів.

Хронічний бронхіт.
Бронхіальна астма.
Бронхоектатична хвороба.
Туберкульоз легенів
Пухлини бронхів.
Сторонні тіла (великі) стравоходу.

Сторонні тіла стравоходу.

Рубцеві звуження стравоходу.
Пухлини стравоходу.
Ахалазія стравоходу.
Дивертикули стравоходу.

При опрацюванні додаткової літератури пошукачі можуть доповнити ці схеми.

Рак гортані.

Папіломатоз гортані.
Пахидермія, гіперкератоз гортані.
Хронічний гіпертрофічний ларингіт.
Враження гортані при склеромі.
Враження гортані при туберкульозі.
Враження гортані при сифілісі.

Склерома.

Туберкульоз ЛОР-органів.
Сифіліс ЛОР-органів.
Вузликоча форма прокази.
Озена.
Новоутворення ЛОР-органів.
Ринофіма.

Стенози гортані.

Задишка, пов'язана з порушенням функції легенів і серця.
Дискенезія трахеї і крупних бронхів.
Гострий стенозуючий або обтуруючий трахеобронхіт.

7.3. ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН КОНТРОЛЮ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ДЛЯ ВСТУПУ ДО АСПІРАНТУРИ

- 1 . Уміти користуватися лобним рефлексором.
2. Провести відбір необхідних інструментів для дослідження ЛОР-органів та оволодіти методиками:
 - 1) передня риноскопія;
 - 2) задня риноскопія;
 - 3) орофарингоскопія;
 - 4) непряма ларингоскопія;
 - 5) отоскопія.
3. Уміти оцінити результати аку- і аудіометричного обстеження:
 - 1) дослідження слуху шепітною та розмовною мовами;
 - 2) дослідження камертонами;
 - 3) основні типи тональних порогових аудіограм;
 - 4) тимпанограма за Јеггер.
4. Уміти провести та оцінити результати дослідження вестибулярного аналізатора:
 - 1) дослідження спонтанних вестибулярних порушень;
 - 2) пресорна проба.
5. Провести відбір необхідних інструментів і матеріалів та виконати наступні маніпуляції на ЛОР-органах:
 - 1) туалет зовнішнього слухового проходу та введення туруни лікарськими речовинами;

- 2) видалення сірчаної пробки та стороннього тіла із зовнішнього слухового проходу методом промивання;
 - 3) накладання вушної пов'язки та компресу на вуха;
 - 4) пневмомасаж барабанної перетинки;
 - 5) продування вуха за Політцером.
 - 6) інсуфляція та інстиляція ліків у вуха;
 - 7) передня тампонада носа;
 - 8) задня тампонада носа (уявлення);
 - 9) накладання пращевидної пов'язки;
 - 10) видалення сторонніх тіл із носової порожнини;
 - 11) забір мазків із порожнини носа та глотки;
 - 12) змащування слизової оболонки порожнини носа і глотки;
 - 13) проведення первинної хірургічної обробки ран ЛОР-органів;
 - 14) проведення редресації кісток носа;
 - 15) промивання порожнини носа за Проетцом;
 - 16) промивання лакун мигдаликів;
 - 17) інсуфляція та інстиляція ліків в ніс, глотку, гортань;
 - 18) конікотомія, трахеостомія (уявлення);
 - 19) туалет трахеостоми та догляд за трахеостомічною канюлею.
6. Уміти оцінити основні види рентгенограм ЛОР-органів:
- 1) скроневої кістки за Шюлером;
 - 2) пряму і бокову приносових пазух;
 - 3) бокову кісток носа;
 - 4) клітин гратчастого лабіринту за Фастівським;
 - 5) штивну та контрастну бокову ший;
 - 6) КТ та МРТ ЛОР - органів.

І7.4. ПЕРЕЛІК ОBOB'ЯЗКОВИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ І ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ДЛЯ ВСТУПУ ДО АСПІРАНТУРИ

I. АНАТОМІЯ, ФІЗІОЛОГІЯ, МЕТОДИ ОБСТЕЖЕННЯ ЛОР-ОРГАНІВ.

1. Анатомічні утворення середнього вуха.
2. Будова та функції барабанної перетинки.
3. Отоскопія вуха, впізнавальні ознаки барабанної перетинки, їх локалізація.
4. Дослідження слуху шепітною, розмовною мовами, камертонами; слуховий паспорт, його аналіз.
5. Оцінка спонтанного, післяобертowego, калоричного, пресорного ністагму.
6. Відділи глотки, границі між ними (за даними огляду і скелетотопії).
7. Глоткове лімфаденоїдне кільце Вальдейєра-Пирогова.
8. Методи обстеження глотки: задня риноскопія, мезофарингоскопія, гіпофарингоскопія (інструменти, методика, схематичні малюнки).
9. Анатомічні утворення гортані, які спостерігаються при ларингоскопії; методика виконання останньої.
10. Анатомічні області (поверхи) гортані та анатомічні утворення, які входять до їхнього складу.
11. Стінки порожнини носа, раковини, носові ходи та анатомічне утворення, що відкриваються в них.
12. Анатомія біляносових пазух, методи їх обстеження.

II. ГОСТРІ ТА ХРОНІЧНІ СЕРЕДНІ ОТИТИ.

13. Клініка, діагностика, лікування зовнішніх отитів.
14. Гострий катар середнього вуха: механізм розвитку, діагностика, лікування.
15. Гострий середній гнійний отит: періоди розвитку, діагностика, лікування.
16. Показання до парацентезу барабанної перетинки.
17. Отоантрита, мастоїдити: клініка, діагностика, лікування.
18. Хронічні гнійні епі- і мезотимпаніти, симптоматика, діагностика, хірургічні і консервативні методи лікування.
19. Профілактика гострих та хронічних гнійних отитів.

III. ОТОГЕННІ ВНУТРІШНЬОЧЕРЕПНІ УСКЛАДНЕННЯ.

20. Отогенні менінгіти (діагностика, лікування)
21. Абсцеси мозку і мозочка (діагностика, лікування).
22. Синустромбоз і отогенний сепсис (діагностика, лікування).

IV. ЗАХВОРЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ВУХА.

23. Дифузні та обмежені лабіринтити (етіопатогенез, діагностика, лікування).
24. Хвороба Мен'єра: етіопатогенез, діагностика, лікування під час нападу і ремісії.
25. Гостра нейросенсорна приглухуватість: етіопатогенез, діагностика, лікування.

V. ТРАВМАТИЧНІ УШКОДЖЕННЯ ЛОР-ОРГАНІВ.

26. Отогематома: діагностика, лікування..
27. Пошкодження зовнішнього слухового проходу: діагностика, невідкладна допомога.
28. Гематома, абсцес перегородки носа: діагностика, лікування.
29. Перелом кісток носа, носові кровотечі: діагностика, лікування.
30. Травми біляносових пазух: діагностика, перша лікарська допомога, лікування.
31. Травми гортані: діагностика, невідкладна допомога, подальше лікування.

VI. АНГІНИ ТА ЇХ УСКЛАДНЕННЯ. ДИФТЕРІЯ ГЛОТКИ.

32. Етіологія, діагностика, лікування: катаральної, фолікулярної,
33. Паратонзиллярний, заглотковий, парафаренгіальний абсцеси: симптоматика, діагностика, лікування.
34. Дифтерія глотки: форми, діагностика, лікування.

VII. ХРОНІЧНИЙ ТОНЗИЛІТ. ГІПЕРТРОФІЯ ПІДНЕБІННИХ МИГДАЛИКІВ. АДЕНОЇДНІ РОЗРОЩЕННЯ. АДЕНОЇДИТИ.

35. Кластфікація хронічних тонзилітів за Луковським, Солдатовим.
36. Діагностика та лікування декомпенсованих хронічних тонзилітів.
37. Показання та протипоказання до тонзилектомії.

VIII. ГОСТРІ ТА ХРОНІЧНІ РИНИТИ.

38. Гострий катаральний нежить, стадії перебігу, лікування.
39. Хронічні нежиті (катаральний, гіпертрофічний, атрофічний) симптоматика, діагностика, лікування).
40. Алергічний нежить: етіологія, діагностика, лікування.
41. Вазомоторний нежить: етіологія, діагностика, лікування.
42. Дифтерія носа: форми, діагностика, лікування.

IX. ГОСТРІ ТА ХРОНІЧНІ ЗАПАЛЕННЯ БІЛЯНОСОВИХ ПАЗУХ НОСА.

43. Шляхи розповсюдження інфекції в біляносові пазухи.
44. Гострі та хронічні фронтити, гайморити, етмоїдити, сфеноїдити: діагностика, лікування.
45. Орбітальні ускладнення синуїтів: діагностика, лікування.
46. Внутрішньочерепні риногенні ускладнення: діагностика, лікування.

X. ГОСТРІ ТА ХРОНІЧНІ ЛАРИНГІТИ. ДИФТЕРІЯ ГОРТАНІ.

47. Гострий катаральний ларингіт: діагностика, лікування.
48. Підзв'язковий ларингіт (несправжній круп): діагностика, лікування.

49. Стенозуючий, обтуруючий ларинготрахеобронхіт (післягрипозний круп): діагностика, лікування.
50. Дифтерія гортані, трахеї, бронхів: клініка, діагностика, лікування.
51. Хронічні ларингіти: (катаральний, гіпертрофічний, атрофічний), діагностика, лікування.
52. Стенози гортані: блискавичні, гострі, підгострі, хронічні: етіологія, діагностика.
53. Стадії стенозів гортані за даними клінічної картини (місцеві симптоми, загальний стан хворого).
54. Показання до медикаментозної терапії, хірургічних втручань (трахеотомії, конікотомії, тіреотомії, ларинготомії, крікотомії) та інтубація гортані.

XI. СТОРОННІ ТІЛА ЗОВНІШНЬОГО ВУХА.

55. Сторонні тіла зовнішнього вуха: симптоми, діагностика, методика видалення.
56. Сторонні тіла носа (у тому числі риноліти): симптоми, діагностика, методика видалення.
57. Сторонні тіла глотки: симптоми, діагностика, методика видалення.
58. Сторонні тіла гортані, трахеї, бронхів: симптоми, діагностика, методика видалення.
59. Сторонні тіла стравоходу: симптоми, діагностика, методика видалення.

XII. ХРОНІЧНІ ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ.

60. Склерома: етіологія, патоморфологічні стадії, клінічні форми, діагностика та лікування.
61. Туберкульоз і вовчак носа, гортані: діагностика, лікування.
62. Сифіліс носа, глотки, гортані: діагностика, лікування.

XIII. ПУХЛИНИ ВЕРХНІХ ДИХАЛЬНИХ ШЛЯХІВ.

63. Юнацька фіброма: гістологічна будова, клініка, діагностика, лікування.
64. Папіломатоз гортані: етіологія, діагностика, лікування.
65. Злоякісні пухлини носа і біляносових пазух, глотки, гортані: стадії, класифікація за TNM, лікування.

8. НЕОБХІДНИЙ МІНІМУМ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК.

1. Отоскопія.
2. Туалет вуха.
3. Вимивання сірчаних корків та сторонніх тіл з зовнішнього слухового проходу.
4. Дослідження гостроти слуху мовою.
5. Продування вух за Тойнбі, Вальсальви, Політцеру.
6. Передня риноскопія.
7. Видалення не глибоко вклинених сторонніх тіл носа.
8. Визначення дихальної функції носа.
9. Визначення нюхової функції носа.
10. Накладення пращовидної пов'язки на ніс.
11. Передня тампонада носа.
12. Задня тампонада носа.
13. Мезофарингоскопія.
14. Змащування слизової оболонки глотки лікарськими речовинами.
15. Взяття мазка з слизової оболонки глотки і носа.
16. Видалення сторонніх тіл глотки.
17. Визначення ступеню стенозу гортані (за зовнішніми та загальними ознаками).

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ З ДИСЦИПЛІН

Форма контролю і система оцінювання здійснюється відповідно до вимог програми дисципліни та інструкції прийнятої рішенням Вченої ради, протокол № 2 від 28.09.2010 р. Максимальна кількість балів, що присвоюється пошукачам при засвоєнні дисципліни 5 балів,

Критерії оцінки відповіді пошукачів в процесі навчання та самоосвіти.

Оцінка “відмінно” ствиться при чіткій, вичерпній відповіді по обговорюваній темі, коли пошукач використовує окрім основної, додаткову літературу, матеріал лекцій, а також знання одержанні на інших кафедрах (фізіології, неврології і т.д.), доповнює відповіді добре встигаючих пошукачів.

Оцінка “добре” – пошукач дає вичерпну, чітку відповідь по данній темі з використанням основної літератури, лекційного матеріалу, доповнює відповіді задовільно встигаючих пошукачів.

Оцінка “задовільно” – відповідь пошукача не зовсім чітка, висвітлює знання більше 50% заданої теми, не виходить за межі даних підручника, лекції.

Оцінка “незадовільно” - відповідь пошукача не чітка, висвітлює менше ніж 50% лекційного матеріалу та підручника; пошукач відповідає не впевнено, з значними інтервалами між фразами, очікує підказування, старається заглянути в конспект, тощо.

Оцінка практичних навичок пошукачів дається за результатами першого підсумкового заняття “Підсумковий контроль знань – умінь з методики і техніки ендоскопічного та функціонального обстеження ЛОР органів” і подальшого спостереження за роботою з хворими.

10. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Богомольський М.Р., Чистякова В.Р. Детская оториноларингология. - М.: ОЭТАР-МЕД, 2001. - 432 с.
2. Заболотний Д.І., Мітін Ю.В., Драгомирецький В.Д. Оториноларингологія. - К.: Здоров'я, 1999. - С. 177-201.
3. Левин Л.Т., Темкин Я.С. Хирургические болезни уха. - М: Мед. лит., 2002.-432с.
4. Мітін Ю.В. Оториноларингологія. - Київ, «Фарм Арт», 2000. - 304 с.
5. Мітін Ю.В., Васильєв М.В., Заболотний Д.І. та ін. Посібник для практичних занять з оториноларингології. - К.: Здоров'я, 2002. - 168 с.
6. Солдатов И.Б., Гофман В.Р. Оторгаюларингология. - СПб.,2001.- 472
7. Заболотний Д.І., Мітін Ю.В., Драгомирецький В.Д. Оториноларингологія – К.: “Здоров’я”, 1999 – С. 367.
8. Мітін Ю.В. Оториноларингологія (лекції). – К.: Фарм Арт, 200. С –283
9. Мітін Ю.В. Посібник для практичного заняття з оториноларингології. – К.: “Здоров’я”, 2002. – С. 5–162.
10. Гардига В.В., Барціховський А.І. Пропедевтика оториноларингології. – Вінниця.2001. – С. 7-195.
11. Пальчун В.Т., Крюков А.І. Оториноларингология. М.: Литера. 1997. – С. 504.
12. Солдатов И.Б. Руководство по оториноларингологии. М.: 1997. – С. 590.
13. Солдатов И.Б., Гофман В,Р. Оториноларингология. Санкт-Петербург. 2001. – С. 468.
14. Плужников М.С. Ситуационные задачи. Санкт-Петербург. 1998. – С. 290.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА.

Посібники, журнали, довідники, підручники.

Вестник оториноларингологии.

Воячек В.И. Военная оториноларингология, М., 1946.

Гапанович В.Я. с соавт. Оториноларингологический атлас, Минск., 1989.

Журнал вушних, носових і горлових хвороб.

Ринологія. Журнал Українського наукового медичного товариства оториноларингології.

Заріцький Л.А. Хвороби вуха, носа, горла. К., 1967.

Исхаки Ю.Б. с соавт. Детская оториноларингология, Душанбе, 1977.

Исхаки Ю.Б. Аллергология в оториноларингологии. Душанбе, 1980.

Кіцера О і співавт. Пропедевтика оториноларингології, Львів, 1993.

Кіцера О. Клінічна оториноларингологія. Львів, 1996.

Кіцера О. Ліки в оториноларингології. Львів, 1999

Коваль Г.Ю. с соавт. Рентгендиагностика заболеваний и поврежденных черепа. К., 1984.

Кунельская В.Я. Микозы в оториноларингологии. М., 1989.

Линденбратен А.Д. Методика чтения рентгеновских снимков. Л., 1960.

Лихачев А.Г. Справочник по оториноларингологии. М., 1984.

Пальчун В.Т. Болезни уха, горла, носа (атлас). М., 1991.

Погосов В.С. Атлас оперативной оториноларингологии. М., 1975.

Потапов И.И. с соавт. Криохирurgia в оториноларингологии. М., 1985.

Родин В.И. Реконструктивные операции в оториноларингологии. М., 1984.

Руководство по оториноларингологии (под ред. А.Г.Лихачева) Т. I-IV. М., 1961.

Савельев В.С. с соавт. Руководство по клинической эндоскопии. М., 1985.

Солдатов И.Б. Лекции по оториноларингологии. М., 1994.

Солдатов И.Б. Руководство по оториноларингологии. М., 1994.

Французов Б.Л. с соавт. Лекарственная терапия заболеваний уха, носа и горла. К., 1980.

Цыганов А.И. Справочник по физиотерапии болезней уха, горла и носа. К., 1981.

Цыганов А.И. с соавт. Справочник по оториноларингологии. К., 1986.

Шеврыгин Б.В. Руководство по детской оториноларингологии. М., 1985.

Швидка і невідкладна допомога в оториноларингології

Блюменталь К.В. Диагностика и терапия синдрома крупа. М., 1973

Дорощук В.П. Патогенетическое лечение угрожающий нарушений дыхания. К., 1979.

Ермолаев В.Г. Скорая помощь при заболеваниях уха, горла и пищевода. М., 1976.

Курилин И.А. с соавт. Носовые кровотечения. К., 1976.

Лайко А. А. Невідкладна допомога в дитячій оториноларингології. К., 1998.

Митин Ю.В. с соавт. Носовое кровотечение и эндоназальные хирургические методы его остановки. К., 1995.

Никуина Л.М. Острый стеноз дыхательных путей у детей. М., 1980.

Нисевич Н.И. с соавт. Круп у детей. М., 1973.

Павлищук А.В. Неотложная помощь при некоторых заболеваниях и травмах уха, верхних дыхательных путей и пищевода. Л.-М., 1984.

Рожинская М.А. с соавт. Основы неотложной помощи и реанимации в оториноларингологической практике. М., 1972.

Смирнов Г.А. с соавт. Неотложная помощь при заболеваниях уха, горла, и носа. М., 1974.

Тарасов Д.И. с соавт. Скорая и неотложная помощь в оториноларингологии. М., 1977.

Тарасов Д.И. Острые стенозы гортани и трахеи. М., 1965.

Ундриц В.Ф. Острые стенозы гортани. М., 1950.

Фейгин Г.А. с соавт. Острый стенозирующий ларинготрахеобронхит у детей. Алма-Ата, 1981.

Шеврыгин Б.В. с соавт. Трахеотомия (трахеостомия) у детей. М., 1981.

Шустер М.А. с соавт. Неотложная помощь в оториноларингологии. М., 1989.

Травмы ЛОР-органів.

Зенгер В.Г. с соавт. Повреждения гортани и трахеи. М., 1991.

Маерович И.М. Травма головного мозга и слух. Л., 1975.

Педаченко Е.Г. Травматическая ушная ликворея. К., 1995.

Темкин Я.С. Профессиональные болезни и травмы уха. М., 1968.

Юнина А.И. Травмы органов шеи и их осложнения. М., 1972.

Захворювання вуха.

Андреева Д.Н. Хирургическое лечение аномалий ушных раковин. Л.-М., 1971.

Базаров В.Г. с соавт. Основы аудиологии и слухопротезирования. М., 1984.

Бартенева А.А. Проблемы тимпаноластики. Л., 1974.

Благовещенская Н.С. Отоневрологические симптомы и синдромы. М., 1981.

Велицкий А.П. Ушные шумы. Л., 1978.

Евдошенко Е.А. с соавт. Нейросенсорная тугоухость. К., 1989.

Ермолаев В.Г. с соавт. Практическая аудиология. Л.-М., 1969.

Вольфович М.И. с соавт. Хронический гнойный средний отит. М., 1967.

Вульштейн Х. Слухоулучшающие операции. М., 1972.

Гершман С.А. Хирургическое лечение хронических гнойных эпитимпанитов. Л., 1969.

Загарских М.Г. Этиология, патогенез и методы лечения хронических гнойных мезотимпанитов, Кишинев, 1974.

Земцов Г.М. Рентгенодиагностика воспалительных заболеваний среднего уха. М., 1957.

Козлов М.Я. Хирургическая реабилитация слуха у детей. М., 1981.

Коломийченко А.И. с соавт. Операции на стремени при отосклерозе. К., 1962

Кручинский Г.В. Пластика ушной раковины. М., 1975.

Крылов Б.С. Невринома слухового нерва. М., 1984.

Кунельская В.Я. Отомикозы. М., 1968

Локоткина Л.Ю. Клиника, микробиология и иммунология хронических отитов. Л., 1973.

Левин Л.Т. с соавт. Хирургические болезни уха, М., 1948.

Люлько В.К. с соавт. Атлас операций на ухе. К., 1989.

Мишенькин Н.В. Вопросы клиники, диагностики и лечения хронических отитов, Омск, 1979.

Неймарк Е.З. Тромбозы внутричерепных синусов и вен. М., 1975.

Петрова Л.Н. Хирургия тугоухости при негнойных заболеваниях. Л.-М., 1975

Петрова Л.Н. Хирургия тугоухости при гнойных заболеваниях. Л., 1979.

Потапов И.И. Тимпаноластика. М., 1963.

Преображенский Ю.Б. Тимпаноластика. М., 1965.

Преображенский Н.А. с соавт. Стапедэктомия и стапедопластика при отосклерозе. М., 1973.

Преображенский Н.А. Тугоухость. М., 1978.

Преображенский Н.А. Экссудативный средний отит. М., 1987.

Радугин К.Б. Адгезивный средний отит. М., 1972.

Ратенберг М.А. Лечение тугоухости. Л.-М., 1968.

Рахмилевич А.Г. Шум и орган слуха. Л.-М., 1968.

Родин В.И. с соавт. Слухоулучшающие операции с гомотрансплантацией слуховых косточек. К., 1978.ъ

Сватко Л.Г. Отосклероз. Казань, 1974.

Солдатов И.Б. с соавт. Функциональная диагностика и вопросы современной хирургии отосклероза. М., 1974.

Солдатов И.Б. Патология внутреннего уха. Куйбышев, 1983.
Солдатов И.Б. Шум в ушах как симптом патологии слуха. М., 1984.
Тарасов Д.И. с соавт. Тугоухость у детей. М., 1984.
Тарасов Д.И. Заболевания среднего уха. М., 1988.
Хечинашвили С.И. Вопросы теории и практики слуховосстановительной хирургии. Тбилиси, 1963.
Хилов К.Л. Отосклероз. М., 1965.
Яшан И.А. Эндомеатальная тимпаноластика. К., 1982.

Отогенні ускладнення.

Гаршин М.И. Отогенный менингит. М., 1963.
Жукович А.В. Частная отоневрология. Л., 1966.
Калина В.О. Отогенные абсцессы мозга. М., 1957.
Курилин И.А. с соавт. Отиты и анtritы у детей грудного возраста. К., 1969.
Козлов М.Я. Острые отиты у детей и их осложнения Л., 1986.
Курдова З.И. Диагностика отогенных внутричерепных осложнений М., 1966
Маковская Г.Г. Туберкулезный менингит у детей. М., 1964.
Митин Ю.В. с соавт. Отогенные внутричерепные осложнения и отогенный сепсис. Риногенные орбитальные внутричерепные осложнения. К., 1989.
Михелович М.С. Отогенный сепсис. Архангельск, 1974.
Пальчун В.Т. с соавт. Неврологические осложнения в оториноларингологии. М., 1977.
Темкин Я.С. Острый отит и его осложнения. М., 1955.
Фельдман А.И. Мастоидит. М., 1949.
Гаршин М.М. Отогенный менингит. М., 1963.
Циммерман Г.С. Ухо и мозг. М., 1967.
Шахнович Р.А. Абсцессы головного мозга ушного происхождения. М., 1949.

Захворювання вестибулярного аналізатора.

Аськова Л.Н. Болезнь Меньера. Самара, 1991.
Базаров В.Г. Клиническая вестибулометрия. К., 1988.
Бернацкий В.Н. Морская болезнь. М., 1983.
Еремей А.А. Болезнь Меньера. Кишинев, 1984.
Миньковский А.Х. Клиническая лабиринтология. М., 1974.
Олисов В.С. Лабиринтиты. М., 1973.
Солдатов И.Б. с соавт. Вестибулярная дисфункция. М., 1980.

Захворювання глотки і стравоходу.

Дрогомирецкий В.Д. паратонзиллит. К., 1982.
Заболотный Д.И. с соавт. Теоретические аспекты генеза и терапии хронического тонзиллита. К., 1999.
Ковалева Л.М. с соавт. Ангины у детей. Санкт-Петербург, 1995.
Левин А.Л. Катары верхних дыхательных путей и их профилактика. М., 1973
Лопотко И.А. с соавт. Острый и хронический тонзиллит. Л., 1963.
Ляшенко Ю.И. Ангины. Л., 1985.
Мостовой С.И. с соавт. Аденоидные разрастания у детей первого года жизни. К., 1970
Мостовой С.И. с соавт. Хронический тонзиллит (диагностика и консервативное лечение). К., 1973.
Ноткина М.Г., Ангина Симановского-Венсана, Кемерово, 1970.
Попа В.А. Хронический тонзиллит. Кишинев, 1984.

Преображенский Б.С. с соавт. Ангиа, хронический тонзиллит и сопряженные с ним заболевания, М., 1970.

Ратнер В.А. Острые воспаления зева М., 1959.

Рамулевичюте с соавт. Болезни пищевода и кардии. М., 1986.

Фельдман А.И. Болезни пищевода. М., 1949.

Сторонні тіла, опіки глотки і стравоходу.

Борис А.И. с соавт. Химические ожоги пищеварительного тракта. Минск, 1975.

Загарских М.Г. Лечение острых ожогов и стенозов пищевода. М., 1961.

Курилин И.А. с соавт. Инородные тела пищевода К., 1977

Радугин К.Б. с соавт. Инородные тела горнано-глотки и пищевода. М., 1973.

Ратнер Г.Л. с соавт. Ожоги пищевода и их последствия. М., 1982.

Разанов Б.С. Инородные тела, травмы пищевода и связанные с ними осложнения. М., 1961.

Терновский С.Д. с соавт. Лечение химических ожогов и рубцевых сужений пищевода у детей. М., 1963.

Захворювання гортані, трахеї і бронхів.

Бариляк Р.О., Кицера О.О. Эндоскопия дыхательных путей и пищевода. К., 1971.

Дайняк Л.Б. с соавт. Микозы верхних дыхательных путей. М., 1979.

Ермолаев В.Г. с соавт. Хирургические болезни глотки и гортани, трахеи, бронхов и пищевода. М., 1954.

Ермолаев В.Г. с соавт. Руководство по фониатрии. Л., 1970.

Зарицкий Л.А. с соавт. Практическая фониатрия. К., 1984.

Максимов И. Фониатрия. М., 1987.

Митин Ю.В. Острый ларинготрахеит у детей. М., 1986.

Митин Ю.В. с соавт. Клиническая анатомия, физиология, методы исследования и основные заболевания гортани. К., 1988 (метод. реком.).

Перельман М.И. Хирургия трахеи. М., 1972.

Преображенский Ю.Б. с соавт. Микроларингоскопия и эндоларингеальная микрохирургия. М., 1980.

Солнцев А.М. с соавт. Кисты челюстно-лицевой области и шеи. К., 1982.

Тарасов Д.И. с соавт. Стенозы и дефекты гортани и трахеи. Кишинев, 1982.

Хитров Ф.М. Дефекты и рубцевые заращения глотки, шейного отдела пищевода, гортани, трахеи и методика их устранения. М., 1963.

Захворювання носа і біляносових синусів.

Бернадский Ю.И. Одонтогенные гаймориты. М., 1968.

Благовещенская Н.С. Сочетанные поражения лобных пазух и мозга. М., 1972.

Бокштейн Ф.С. Внутриносовая хирургия. М., 1956.

Дайняк Л.Б. Вазомоторный ринит. М., 1966.

Добровольский Ф.И. с соавт. Придаточные пазухи носа и их связь с заболеваниями глазницы. М., 1966.

Казымова М.Н. с соавт. Корал-Оглы Р.Д. Кисты придаточных пазух носа. Лечение воспалительных заболеваний верхнечелюстных и лобных пазух. Кишинев, 1983.

Козлов М.Я. Воспаление придаточных пазух носа у детей. М., 1985.

Компанеев С.М. Болезни носа и околоносовых пазух. К., 1949.

Кручинина И.Л. с соавт. Синуситы в детском возрасте. М., 1989.

Лихачев А.Г. М., с соавт. Хронические аллергические риносинуситы М., 1966.

- Пальчун В.Т. с соавт. Параназальные синуситы. М., 1966.
 Плужников М.С. с соавт. Воспалительные и аллергические заболевания носа и околоносовых пазух. К., 1990.
 Темкин Я.С. с соавт. Хирургические болезни носа. М., 1949.
 Темкина И.Я. Патогенез, клиника и профилактика осложнений при пункции гайморовой пазухи. М., 1963.
 Уваров Р.М. Одонтогенные гаймориты. Л., 1962.
 Шеврыгин Б.В. Внутриносовая микрохирургия. Кишинев, 1981.

Пухлини ЛОР-органів.

- Антонів В.Ф. з співавт. Новоутворення вуха. К., 1997.
 Вознесенская И.А. Папилломы верхних дыхательных путей. М., 1974.
 Зимонт Д.И. Злокачественные опухоли полости носа, околоносовых пазух и глотки. М., 1957.
 Козлова Д.И. с соавт. Опухоли ЛОР-органов. М., 1979.
 Кореньков П.С. Рак гортани. К., 1973.
 Курилин И.А. с соавт. Папилломатоз гортани. К., 1972.
 Мануйлов Е.Н. с соавт. Юношеская ангиофиброма основания черепа. М., 1971.
 Огольцова Е.С. Злокачественные опухоли верхних дыхательных путей. М., 1984.
 Павлов А.С. с соавт. Злокачественные опухоли носоглотки и их лучевое лечение. М., 1985.
 Пачес А.И. с соавт. Опухоли головы и шеи. М., 1971.
 Погосов В.С. с соавт. Злокачественные опухоли глотки у взрослых детей. М., 1984.
 Погосов В.С. с соавт. Доброкачественные и злокачественные опухоли ротоглотки. М., 1984.
 Потапов И.И. Доброкачественные опухоли глотки. М., 1960.
 Раков А.И. с соавт. Радикальные операции при метастазах рака. Л., 1969.
 Светлаков М.И. раковые опухоли гортани. Л., 1964.
 Цыганов А.И. с соавт. Функциональные резекции гортани при раке. К., 1976.
 Шантуров А.Г. с соавт. Дефекты глотки при хирургическом лечении рака гортани. Иркутск, 1987.
 Шварц Б.А. Злокачественные новообразования ЛОР-органов. М., 1961.

Специфічні захворювання дихальних шляхів.

- Бариляк Р.А. с соавт. Склерома. К., 1974.
 Дайняк Л.Б. с соавт. Микозы верхних дыхательных путей. М., 1979
 Даль М.К. с соавт. Склерома. К., 1959.
 Зарицкий Л.А. Склерома верхних дыхательных путей. К., 1948.
 Зарицкий Л.А. Озена. К., 1977.
 Красильников А.П. с соавт. Склерома. Минск, 1971.
 Красильников А.П. с соавт. Озена. Минск, 1974.
 Михайловский С.В. Склерома дыхательных путей. М., 1959.

Професійні захворювання ЛОР-органів.

- Солдатов И.Б. с соавт. Профессиональная патология верхних дыхательных путей в химической промышленности. М., 1976.
 Остапкович В.Е. Профессиональные заболевания ЛОР-органов. М., 1982.
 Родин В.И. Профессиональные заболевания уха, горла и носа. М., 1977.
 Ромм С.З. Профессиональная тугоухость. Л.-М., 1966.

Експертиза в оториноларингології.

Марченко В.М. с соавт. Врачебно-трудова експертиза и реабилитация при патологии ЛОР-органов. К., 1979.

Шапаренко Б.А. с соавт. Врачебно-трудова експертиза в оториноларингології. М., 1979.

Шапаренко Б.А. Временная нетрудоспособность больных после операция на ЛОР-органах. ЖУНГБ, 1981. - №3. – С. 62-65.